

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

SAMLINGER

TIL

JYDSK HISTORIE OG TOPOGRAFI.

III BIND. 1870—1.

UDGIVET
AF
DET JYDSKE HISTORISK-TOPOGRAFISKE SELSKAB.

AALBORG.

FORLAGT AF MARINUS M. SCHULTZ
OG TRYKT HOS OLUF OLUFSEN.

Bidrag til Viborg Domkirkes Reparationshistorie nærmest i det 18de Aarhundrede.

Af Chr. Gulløv.

At en saa vidtløftig Bygning som Viborg Domkirke har maattet lide deels ved oftere at være afbrændt, deels ved efter disse Ildebrande at være udsat for Veirligets umiddelbare Indflydelse, er ubestrideligt, især da Granit, hvoraf den var opført, mindre taaler Ildens Paavirkning end Muursteen.

Hvad dens Reparationer i Catholicismens Tid angaaer, da savnes herom paalidelige Efterretninger. At der efter Branden 1501 d. 17de Juni i Biskop Niels Friis's Embedstid er foregaaet betydelige Reparationer, kan ikke betvivles; saaledes er formeentlig den nordre Gavl til den nordre Korsarm dengang opført, saavel som Absis eller Runddelen forandret og det ydre Chor adskilt fra Sidecapellerne og afsondret ved en Muur fra Hovedskibet mod Vest, hvorpaa maa have været Lukke af Porte eller Døre til at aabne under Gudstjenesten. Paa begge Sidemurene vare ligeledes Indgange mod Vestsiden af Kors-Kapellerne. Disse Døre ere formodentlig tilmurede ved den Forandring, som skete i Biskop Vandals Embedstid, idet Gulvet i det ydre Chor, saavel som i Capellerne i den nordre Side, bleve forhøiede for at skaffe Kirken en Indtægt ved at tilveiebringe flere Be-

gravelsespladser. Lukket for Choret mod Vest er efter al Sandsynlighed bortskaffet i Reformationens Tid. Der har og været Vinduer i begge Korsarmenes Sidemure i Øst og Vest, men disse ere tillukkede ved de mindre Capellers Opførelse i Catholicismens Tid, da disse Capellers Tagværk dækkede for Vinduerne. I Tidsrummet mellem 1501 og d. 16de Mai 1567, da Kirken atter led Skade ved Ildebrand, er formentlig Hvælvingerne i Hovedskibet blevne opførte, thi da Kirken indvendig ikke tog Skade ved denne Brand, maa det forudsættes, at Hvælvingerne da alt vare opførte. At Kirken efter denne Brand er undergaaet betydelige Reparationerne, især paa Taarnene, fremgaaer navnlig deraf, at disse, som skulde bære Spiir af 45 Alens Længde, maatte være meget solide, og det seer ogsaa nu ved Nedbrydelsen ud til, at det nordre Taarn da er bleven ganske ombygget og det søndre Taarn forsynet med en indvendig Beklædningsmuur for at styrke det. Disse Spiir begyndte omtrent 16 Alen nede i Taarnenes Muurværk for i Storm at drage Tyngde af dette. Ved denne Leilighed mistede Taarnene en Prydelse, som de forhen havde havt, nemlig nogle anbragte Arkader med Granitsøiler med Fodstykker og Kapitæler, mod Vest 2 Søiler og mod Syd 1 Søjle; lignende Arkader fandtes i Hovedskibet. Om den paa den søndre Side af Frue Capel daværende Gavl er nedbrudt den Gang eller efter Branden 1726, vides ikke. Til samme Tid er vistnok opførte de, endnu ved Nedbrydelsen værende Støttepiller paa Korsgulvet. Ved disses Opførelse mistede Korset sine Vinduer mod Syd og Nord. I 1642 erholdt Kirken nye Indgangsdøre, hvilket sees af en Indskrift paa Latin, som var anbragt over den nordre Indgangsdør, og som oversat paa Dansk lyder saaledes:

„Efter den store Ildebrand Anno Jesu Christi 1567
 „bleve Portene eller Dørene paa Domkirken opbyggede,
 „og siden efter, da disse ere blevne gamle og forslidte, er
 „denne Port eller Dør givet af ny. Anno 1642. Den
 „Tid Kirkevæрге Christen Schyt.“

I 1694, i Biskop Gerners Tid, blev Kirken indvendig istandsat, ved hvilken Leilighed Væggene, især i Hovedskibet, som tilforn havde været overmalede med adelige Vaaben, bleve overkalkede; muligt at Granit-Colonnerne paa den indvendige Side mod Kirken dengang bleve eftermurede, og

at der blev anskaffet nye Egestole. I Aaret 1724 klagedes atter over Kirkens Brøstfældighed; da overgik Kirken i 1726 paany en betydelig Ildebrand, som ikke alene ødelagde den, men ogsaa den bedste Deel af Byen. Ilden faldt ned gennem de smaa Huller i Hvælvingerne og antændte saaledes det Indvendige af Kirken, ja trængte endog ned i Begravelserne, hvoraf flere Kister endnu bære betydelige Spor. Kirken tog ved denne Brand saa betydelig Skade, at en Commission, bestaaende af Stiftsøvrigheden og 3 andre Medlemmer, blev nedsat for at tage under Overveielse, hvorledes Skaden bedst kunde afhjælpes. Den 9de Mai 1727 oprettedes en Contract om Opførelsen af alle de nedbrændte offentlige Bygninger, og Arbeidet blev, uagtet flere billigere Overslag forelaae, overdraget til en Kammerraad Stallknecht fra Altona. Contracten med Stallknecht lyder efter en Afskrift, der er i mit Værg, i det Hele saaledes:¹⁾

Arbeids-Contract

imellem den Kongelige Danske Cancellie og Hr. Stallknecht, akkorderet om de afbrændte Bygningers Opbyggelse i Wiborg.

Paa allernaadigst Approbation er om den efterfølgende Opbygning og nye Indretning paa de i Wiborg opbrændte Bygninger, nemlig Domkirken, Sorte-Brødre-Kirke, Bisperesidentsen, Raadhuset og Hospitalet, hvor Degnen skal boe, efterfølgende Contract oprettet og bestaaer derudi:

Jeg Claus Stallknecht, Deres Kongelige Majestæts Kammerraad og Assessor, som Bygmester udi Altona, mig paatager samme Bygninger af saa gode, dygtige og friske Materialier, (som jeg selv betaler og forskaffer), ligesom det er at bekomme paa ethvert Sted, som Behov gjøres, at forfærdige, opbygge og igjen at istandbringe efter den allernaadigst approberede, in duplo udvexlede, underskrevne og forseglede Afrisning, saa at Arbeidet skal blive for bedre end slet befunden, og al Flid at anvende, at disse Bygninger kan i 3de Aar blive seet istandbragte som følger:

Domkirken.

1ste Post. Lader jeg alle de Fundamenter paa de udvendige

¹⁾ Afskriften har jeg i sin Tid taget efter Originaldokumentet, som da beroede hos Stiftsprovst Ursin; Dokumentet er nu ikke til at finde, hverken i Stifts- eller i Raadstuarlivet, og maa vistnok være forsvundet imellem Ursins Papirer. (Afskriften synes flere Steder at være meget mangelfuld. Red.)

Mure som ogsaa de indvendige Piller, saa meget muligt er, i Synderlighed hvor der ligger Grave nærved, flittig eftersøge, hvor det gjøres behov, reparere og sætte i tilforladelig god Stand.

2den Post. Paa Hovedmurene, saavel som ogsaa Kirkepillerne, lader jeg alle, saavidt de enten have givet sig ud, brusten er eller beskadiget og gangen af Perpendikul, og hvor de hugne Kampesteen er udviset, udhugge det gamle, hvor det er nødigt, afbrække og med nye Muur- og hugne Kampesteen, som tilforn har været, igjen udføre og forsee, og hvor Stenene enten er forfulede eller af Hede splidt ad og forbrændte, samme udhugge og nye igjen indsætte, at Intet skal feile; saa Muur og Piller i saa god Stand, som de nogen Tid har været, igjen at forskaffe og alt med god og veltilberedt Kalk overslette.

3die Post. Iligemaade lader jeg og alle Murene og Pillerne paa Udbygningerne, Trapper og Taarne igjen vel eftersee og i god Stand sætte.

4de Post. Over Hvælvingerne saavel som Krandsen i Kirken, iligemaade deres samtlige tilhørende Udbygninger, som af den stærke Hede og Taarnenes Nedfalden uden Tvivl beskadiget, brusten, splidt ad og i Stykker revet, at de mange Steder ubrugelige maatte falde, lader jeg samme med stor Omsorg forkile, hvor det er nødigt, med Jernkiler, udhugge det i Sønderrevne, og hvor samme ikke kan staae, i Sønderlighed begge de dobbelte Korshvælvinger, som begge Taarnspidserne nedfaldt paa, lader jeg gjøre nye igjen, med en ny Muur forsee, i en god Stand bringe og reparere.

5te Post. Hvor Murene ved Taget haver været opført høit over Bjælkerne, at Kirken maatte drage Tyngden, og Hovedmurene havde ingen ret Hold, Hvælvingerne at . . . binere, saa lader jeg saadant forandre, Murene saavidt som nødigt borttage, Bjælkerne besønderlig Hovedbjælkerne, som ligge imellem Hvælvingerne, saa langt af et Træ i de dobbelte Muur-Rammer befæstet ligge, det samme at gaae fra en Muur til en anden, og derover og Murene med Hvælvingerne vel tilsammenholde, og lader jeg samme Bjælker med gode Jernankere og Forskydere i Murene befæste.

6te Post. Tagværket over Kirken og dens Udbygninger la-

- der jeg med en liggende Stol besynderlig over Kirken, behørig Stræbere, Stivere og Valbere med deres Sparrer, Haandbjælker, Fod- og Rammestykker efter Anvisning dygtig og stærk forbinde, at det durkheftig og mod Veir og Vind bestandig kan være, saa lader jeg og Tagene, naar de ere lægtede, med sorte holsteenske eller hollandske Tagsteen, men Taget saaledes at lægte, at Stenene ligge ikke for knap over hverandre, men ligge vel over hverandre, derefter lader jeg Tag-Stenene i godt og veltilberedt Kalk efter behørig Maade idække og underskjætte, lader jeg og alle Renderne med Rør af godt, vel støbt Bly forfærdige og lægge.
- 7de Post. Eftersee Taarnene for alt for stor Depense, endnu bliver med Spidser beprydet, lader jeg Murene paa med stærke Vølben - Kappe forsee, med samme Sort sorte Tagsteen i god Kalk nedlægge, inddække og bestryge.
- 8de Post. Under Taget lader jeg en god Carniche eller Krands af velbrændte Muursteen omføre og gjøre, samme med glat Kalk og Gibs udsømme og Krandsen i Kirken, hvor den befindes, udbedre.
- 9de Post. Skal paa Jernet i Forbindingerne overalt og hvor det er nødigt og Fasthed udkræver intet blive spart.
- 10de Post. Trapperne, som gaae i Muren enten til Taarnene eller til Kirkens Hvælvinger eller i Udbygningerne op til Choret, eller hvor der nogen findes, lader jeg alle Trappetrinene, og hvor det er nødigt, af samme Slags Materie igjen reparere og istandsætte, og den Trappe af 6 Trin til Choret, saavelsom og den store Trappe i Taarnet, som er gjort af hugne Kampesteen, bliver som de ere; men hvor der er noget udvikket af Trinene, lader jeg igjen lægge lige og forneden, hvor det er nødigt, forkile.
- 11te Post. Vinduerne paa Kirken, saavelsom dens Udbygninger, som alle ere forbrændte, ganske forknuste og tiltintetgjorte, lader jeg alle saa behørig af Jernstange belanger, afdeelte, forfærdige, Rammerne med godt meklenborgsk Glas, firkantet, langagtigt og stærkt, vel loddet Bly og med behørig stærke Vindskjærer forseet, og lader jeg, siden Nødvendighed det udfordrer, nogle Rammer saaledes optere, at samme ei af Vinden kan blive oplukket.

- 12te Post. De indvendige Kirkemure, saavel som Pillerne i Kirken med deres Udbygninger, lader jeg under Hvælvingerne fra det Øverste til det Nederste med skarp Kalk afpudse, glat drive og udkalke.
- 13de Post. Saasom denne Kirke skal saavidt forfærdiges, at Prædikerens der udi kan forrette Gudstjeneste, saa lader jeg Prædikestolen med dens Dække efter den allernaadigst approberede Afrisning af godt Egetræ saaledes udarbejde og ziret forfærdige, med behørig Trapper forklædet, som brugeligt, og eftersom Kirken er temmelig lang og stor, da at Præsten desto bedre kan høres, sætter jeg Prædikestolen midt i Kirken, som det skikker sig bedst, saasom maaskee i den store Gang paa den nordre Side, ved anden eller tredie Kirkepille fra Choret af.
- 14de Post. Saasom der med Første bliver ingen Altertavle givet, maa dog idetmindste Alteret med en Egedisk, Knæbene for Communicanterne, alt som brugeligt undtagen Dæknene over Alteret, blive forsynet og gjort, saavel som og Skriftestolene i Choret og andre Steder for Skolens Betsjenterne, men Bænke for Disciplene, som maae opvarte Tjenesten.
- 15de Post. Til Daaben, som maaskee kan blive i den store nordre Hvælving Nr. 2 anlagt, lader jeg en god zirlig Fod af Eg, smuk udarbejdet gjøre, Døbebækkenet, som mig bliver givet, deri kan ifalses.
- 16de Post. Kirkestolene lader jeg og efter Afrisning anlægge og gjøre, og de udvendige opstaaende Piller, Rygstange og hvad der ellers hører til Fasthed af Eg forfærdige, og den indvendige Indfaldsside panele af Fyr, og maae Stolene, hvor Menigheden maa være, for at have Præsten i Øiesyn, have dobbelte Bænke, og ellers skal Dørene blive forsete med Hængsler og Laase.
- 17de Post. Gulvene i Stolene blive lagte med Fyrrebræder, men i Gangene og Udbygningerne med gode velbrændte Muursteen, men foran i Choret med Fliser, og bag ved Choret med Muursteen; men skulde Nogen paa sin egen Bekostning ville forskaffe en stor Ligsten, kan samme blive henlagt.
- 18de Post. Som udentvivi Rammerne over Hullerne til Begravelserne ere forbrændte og tilintetgjorte, maa saadant igjen blive bragt istand, at man kan lægge Gulvet; men

Begravelsernes Forbedring maa være overladt til Eierne efter hans eget Behag at forbedre.

19de Post. Den søndre Portal saasom Hoveddøren lader jeg efter Afrisningen saa gjøre tilrette og istandsætte, hvad der i Portalen eller paa Fronten fattes paa hugne Steen, af Bremersteen igjen indsætte, i Sønderlighed oven i Fronten Hs. Majestæts Ciffre med anviste Prydelse og Aarstallet i Steen udhugge og forgylde.

20de Post. Lader jeg alle Hoveddørene paa denne Kirke, saasom for Udbygningerne, saavidt som tilforn har været Døre, men besynderlig de udvendige Kirkedøre af gode stærke Egebøller zirlig gjøre, med stærke Laase og Beslag forsørge, siden 3de Gange anstryge med Oliefarve, in Summa at der i alt Intet fattes, hvad som til denne Kirkes bestandige og langvarige Indretning og Gjenopbyggelse tilhører, at Præsten med Andre, som høre til Kirken, strax er kan indgaae og Gudstjenesten uforhindret kan forrette.

Pulpituret, Altertavlen, Orgelværket med andre Ornamenter undtagen, som mere henhøre til Ziir end til Nødvendighed. Men Epitaphiers og Begravelsernes Reparation bliver overladt til Eierne, og som denne i dette Aar næppe kan blive bragt istand, dog besørge at samme kan før Vinteren komme under Tag.

Dette Altsammen paatager jeg mig efter foreskrevne Maade, saa forsvarligt, dygtigt og godt at lade forfærdige, at det for en upartisk Besigtigelse udadlig skal blive befunden, saa jeg responderer og paa min Bekostning lade omgjøre, hvad som ikke ret og godt gjort maatte befindes, men enhver Bygning, saasart det leveres færdig, førend det bliver antagen til Brug eller til Beboelse, skal tilforn først besees, og naar det bliver befunden forsvarlig, bliver mig tilbørlige Attester meddeelt, og betaler jeg alle hertil medgaaende Materialier, hvad Navn samme maatte have, det være hugne eller andre Kampesteen, og smaa gode og velbrændte Muursteen, Bremersteen, Trine, god og vel brændt Kalk som og Dagberger Kalk til Tagene og til Pudsekalk, frisk og tidlig tilhugget Tømmer, Ege og Fyrrebrædder, hver efter sin udforderlige Størrelse, Jern, Bly, Søm alle Slags Sorter, lybekker eller mechlensborgsk Glas, Beslag og hvad ellers til disse Bygningers Opbyggelse nødigt, saa fuldkomment som det hermed

specificeret var. Kalken lader jeg saa forsvarlig røre og slaae, som jeg vil svare til. Ligeledes leverer jeg og selv hertil alle erforderet Haandværkere med deres Folk, som Tømrere, Snedkere, Smede, Glarmestere, og forskaffer hertil saamange som nødvendig, at Arbeidet med Magt bliver drevet, ligerviis alle Haandlangere, Pligtfolk og hvad Navn de end maatte have, og staaer det mig frit at indkjøbe Materialierne, hvor det mig er beqvemt, Hamborg District undtagen, saa betaler jeg selv Risico og Fragt-Omkostning fra det Sted af, hvor jeg lader det føre til Vogns, paa egen Bekostning til Stedet, hvor det skal bruges. Alle gamle Materialier er det mig tilladt igjen at bruge, saavidt det er igjen tjenligt, og hvor jeg samme bedst kan emploiere; det Øvrige, som ikke er tjenligt, efter min Behag at betjene mig af, saavel som og hvad dertil hører, og ellers til Gudstjenesten henhører, saasom Klokker, Orgelværk og deslige undtagen.

Hermed bliver hannem paa Hs. kongelige Majestæts Vegne tilsagt, at hans Skib, som fører samme Materialier, bliver fri og uberørt alle Tider, saalænge samme dertil bruges, og Materialierne maae passere toldfri, dog at de vedkommende Betjente see til, at dermed skeer ingen Svig, til den Ende, at Skipperen alle Tider med sig fører en Specification paa de indehavende Materialier, at levere Toldbetjentene. Saavidt som Kongens og Byens Grund er, bliver det ham tilstedt fri at oplægge Materialierne; men skulde en af Proprietairernes Grund dertil være nødvendig, maa det vel først med samme blive bilagt, og skal alle Kongelige Betjente være ham behjælpelig Arbeidsfolk, som han bruger, derhos frem og tilbage passere, og ingen Steder til Krigstjenesten blive anholdt for sin Person og hos sig havende Folk; bliver ham saa ofte han hermed for den Aarsags Skyld har nødvendig at reise frem og tilbage, en staaende Pas paa Borger-Vogne eller 4 Heste til Forspand meddeelt, hvilket gjælder, saalænge disse Bygninger varer, og saa til Amtsbetjentene være indrettet, naar han reiser igjennem Landet og ikke kommer igjennem Kjøbstæderne, og som han selv alle Materialier, alle Haandværks- og Arbeidsfolk, Pligtfolk, al Fragt til Lands og Vands, og hvad videre maatte blive udfordret, hvad Navn det end haver, selv betaler og forestaaer, bliver ham Penge tilsagt 36000 Rdlr. siger Sex og Tredive Tusinde Rigsdaler klingende courant Mønt uden videre Aftrækning i følgende Ter-

miner, saasom ved Juli Udgang 6000 Rdlr. og September Udgang 6000 Rdlr., siden som Arbeidet avangerer alle 2 a 3 Maaneder 2 a 3000 Rdlr., ligesom han kan faae Penge nødig.

Til dets Bekræftelse er denne Contract in duplo udfærdiget, og det ene Exemplar Kammerraad Stallknecht, med den derover indhentede kongelig allernaadigste Approbation, extra-deret skal blive efter kongelig allernaadigst speciel Befaling af mig Ober Secretair Møiniche og mig Justitsraad Ernst. Det andet Exemplar bliver saa forsvarlig beholden af mig Kammerraad Stallknecht undertegnet og forseglet.

Actum Kjøbenhavn, den 9de Mai 1727.

Eftersom foranstaaende Contract efter vor allernaadigste Befaling er bleven, saa bliver den samme med alle sine Clausuler og Puncter af os allernaadigst approberet og stadfæstet til Bekræftelse under Vor kongelige Haand og Segl.

Givet paa Vort Slot Frederiksborg, d. 9de Mai 1727.

Frederich Rex.

Denne Copie er ligelydende med Originalen.

Attesteres H. Ernst.

De øvrige Bygninger, som Sortebrødre-Kirken, Raadhuset, Bispegaarden og det forreste Huus i Hospitalet ere her udeladte, men dog indbefattede i samme Sum, nemlig 36000 Rdlr. Forøvrigt ligelydende med de samme Bestemmelser som foranført.

Naar man nu læser foranførte Contract og kjender noget til Kirkens Bygninger, vil det være paafaldende at see, med hvilken Mislighed Contracten er bleven opfyldt; i 1ste Post siges nemlig, at der skulde udhugges de Stene, som vare itu og forbrændte; heraf var der i hele Bygningen ikke Spor, derimod vare de mange Steder indflækkede med Muursteen, som sees nu under Restaurationen. At Bygmesteren overalt har søgt paa en lempelig Maade at faae især Domkirken istandsat, viste Arbeidet i det Hele; havde der dengang været anvendt større Omhu ved Arbeidet, havde det sikkert ikke havt saa sørgelige Følger nu.

Saaledes henstode Kirkens Bygninger til 1761, da der efter Ordre af daværende Stiftsøvrighed, Greve Rantzau og Biskop Wøldike blev optaget et Syn over dens Mangler, hvorover et Overslag, dateret 16de Juni 1761, blev affattet og lød paa en Sum til Istandsættelsen af 3373 Rdlr. Men herved blev det imidlertid dengang.

Under 24de Febr. 1764 indgik Kirkens Værge, Hr. Kammeraad Elling til Stiftsøvrigheden, Dhrr. Geheimeraad, Stiftamtmand Hvitfeld og Dr. theol. Biskop Wøldike, med en Skrivelse, hvori han gjør dem opmærksom paa Kirkens Brøstfældighed og Mangler, især vare begge Kirkens Taarne meget brøstfældige paa den udvendige Muur, og angav Summen for disse Manglers Afhjælpning til 894 Rdlr. Under 29de Marts s. A. resolverede Stiftsøvrigheden, at der skulde optages en Synsforretning over begge de vestre Taarne, da den paatænkte Reparation ei dengang kunde strækkes videre af Mangel paa Penge, og paalægges det i samme Resolution den, som erhoder Arbeidet, at skaffe antagelig Caution.

Til at udføre formeldte Synsforretning og forfatte Overslag lod Værgen hos Øvrigheden under 9de April ved Viborg Bytingsret udmelde 2de Muurmestere heraf Byen. Forretningen afholdtes den 12te April i Overværelse af Rettens Medlemmer og Kirkens Værge, og Synsmændene mødte derefter den 16de s. M. i Retten for at beedige Forretningen, ifølge hvilken Udgivterne til Stillads, Materialier og Arbeidsløn beløb sig til 768 Rdlr. 4 $\frac{1}{2}$ 8 β . Den 10de Juli s. A. afholdtes derpaa Licitation over bemeldte Arbeide, men da intet Bud skete, blev en ny Licitation afholdt 31te October uden dog at erholde noget Bud. Da tilbød en i Byen boende Muurmester Peder Jensen Abilskou sig under 14de Novbr. at udføre Arbeidet for 750 Rdlr., imod at han blev sin egen Cautionist og at han fritoges for at svare til Arbeidet i 2 Aar. Dette Bud approberede Stiftsøvrigheden derpaa under 6 Decbr., og under 5 Aug. 1765, da Arbeidet var færdigt, lod Værgen udmelde 2 Mænd til at syne det, og befandtes det godt udført i alle Maader. Entreprenuren erholdt, foruden de accorderede 750 Rdlr., desuden 100 Rdlr. for Arbeide udenfor Overslaget, navnlig for Reparation mellem Taarnene, hvorhos Kirken til Dækning af Muren paa Gavlen leverede 10 L@ 4 @ Bly samt lod Spidsen pryde med en forgyldt Trækugle.

Under 1ste Septbr. 1770 indstillede Kirkeværge Hjersing paany, om Stiftsøvrigheden vilde lade foretage et fuldstændigt Syn over Kirkens store Brøstfældighed og mange Mangler, ifølge hvilken Stiftsøvrigheden under 6te s. M. gav Ordre til at lade et Syn foretage af kyndige Mænd; men da Aars-tiden var rykket saa langt frem mod Vinteren, at dette ikke

kunde lade sig gjøre, blev det paalagt Kirkeværgen at lade det Nødvendigste istandsætte for Vinteren. Ifølge Værgens Anmodning af 20de Januar 1771 blev derpaa ifølge Ordre af Stiftsøvrigheden den 25de Febr. s. A. af Retten udmeldt Mænd til at foretage det ommeldte Syn. Hertil valgtes 2 Muurmestere, 2 Tømmermænd, 2 Snedkere, 2 Smede og 2 Glarmestere med Ordre til at møde i Kirken den 27de Februar og følgende Dage for i Forening med Øvrigheden og Kirkens Værge at begynde Forretningen, som medtog 4 Dage og indeholdt 15 Udsættelsesposter foruden Taget, der for Størstedelen angik Kirkens ud- og indvendige Afpudsning, Gulvenes Omlægning, Afpudsning i endeel af Begravelserne, Omsætning af 500 Stkr. høgne Steen, Tagets Omlægning paa Taarnene, saavel som endeel af Steentagene paa Kirken, nye Vinduer, Omsætning og Reparation af Stolene m. v.

Summen af Overslaget udgjorde for hver Profession som Nedenstaaende viser:

Muurarbeidet: Kirken . . .	3459	⊘	3	⊘	8	β	
Taarnene . . .	711	—	2	—	—	—	
							4170 ⊘ 5 ⊘ 8 β
Tømmerarbeidet: Kirken . . .	155	⊘	2	⊘	4	β	
Taarnene . . .	93	—	3	—	8	—	
							248 — 5 — 12 —
Snedkerarbeidet: Kirken . . .	105	⊘	1	⊘	4	β	
Taarnene . . .	2	—	—	—	—	—	
							107 — 1 — 4 —
Smedearbeidet: Kirken . . .	260	⊘	3	⊘	—	β	
Taarnene . . .	1	—	3	⊘	—	—	
							262 — ” — ” —
Glarmesterarbeidet: Kirken	235	—	—	—	—	—	
							Ialt 5024 ⊘ ” ⊘ 8 β

(Licitationssummen var derimod 4215 Rdlr.)

Efterat Kirkeværgen i Skrivelse af 12te October 1771 havde anmodet Øvrigheden om at foranstalte en Licitation afholdt, blev denne, efter forudgaaet Bekjendtgjørelse i de kjøbenhavnske Aviser, Aalborg Tidende og paa Byens Gader, afholdt 18de October Kl. 10 i Overværelse af Stiftamtmanden og i Biskoppens Fraværelse af Hr. Kammerraad Rafn, og Kirkens Værge, Hs. Maj.s Conrector Hiersing, hvor Overslag og Conditionerne bleve fremlagte og oplæste for de Tilstedeværende.

Conditionerne indeholdt 8 Poster, nemlig:

1. At Arbeidet opraaes først særligt.
2. Tilstrækkelig Caution før Arbeidet og Pengeudbetalingen.
3. Stiftsøvrighedens Ret til at antage det giorte Bud.
4. Arbeidet skal være færdigt senest til Mikaeli 1773.
5. Entreprenuren forskaffer selv Stilladser og fornødne Materialier.
6. Entreprenuren skal være forpligtet til at sætte istand, hvad som maatte befindes brøstfældigt udenfor Overslaget.
7. Entreprenuren istandsætter Følgende, som ikke er nævnt i Overslaget: Forandring ved Opgangen til Prædikestolen, anbringes en Stakitlaage ved Domhuset mellem dette og Kirken, anbringes et Rækværk tvers over Kirken bag ved Kong Eriks Grav til Afbenyttelse ved Landemoder, samt Anskaffelse af Borde m. v. dertil. Alle Materialier maa være friske og gode, saa at de kunne staae Syn, inden de bruges.
8. Nedtagelse af de gamle Epitafier, som maatte være Kirken til Vanzir.

Disse Conditionerne vare forfattede af Værgen, daterede 14de October og approberede d. 16de s. M.

Nu blev først Muurarbeidet opraaet særskilt for 3459 R^d 4 L^d 8 β og for 3390 R^d tilslaaet Abilskou.

Dernæst blev Tømmerarbeidet opraaet for 155 R^d 2 L^d 4 β og tilslaaet Claus Hansen Tømmermand for 145 R^d .

Derpaa Snedkerarbeidet for 105 R^d 1 L^d 4 β , intet Bud.
Smedearbeidet for 260 R^d 3 L^d , intet Bud,
og tilsidst Glarmesterarbeidet for 235 R^d , intet Bud.

Derefter blev Muurarbeidet ved Taarnene opraaet for 711 R^d 2 L^d og tilslaaet Muurmester Abilskou for 590 R^d , paa det øvrige Arbeide ved Taarnene skete intet Bud. Hele Arbeidet med Tillæg af Materialier blev derpaa opraaet samlet for 4215 R^d og tilslaaet Muurmester Abilskou for 3540 R^d , efterat flere Haandværkere havde budt det ned for hverandre. Den 13de Febr. 1772 approberede Stiftsøvrigheden, efterat have indhentet Bygningsdirectionens Betænkning, Abilskous Bud, idet det blev Entreprenuren paalagt at rette sig efter en for Arbeidet indsat bygningskyndig Mand. Den 18de Mai 1772 blev ifølge Contract med Stiftsøvrigheden Christian Erasmus Rørsing indsat til at paasee Arbeidet for et Honorar af 50 R^d .

Hvorvidt nu denne Hovedreparation blev udført med større Omhu end Stallknechts, bliver et stort Spørgsmaal. I Overbygnings-Directionens Skrivelse til Stiftsøvrigheden paalægges det især at undersøge Grundene af Murene og sørge for saavidt muligt at understøtte disse, hvilket dog neppe er skeet, da disse ved Fundamenternes Omlægning under nuværende Restauration fandtes i en yderst daarlig Tilstand, saa det ei er uden Aarsag, at Murene ere vegne ud af Perpendicularret. Om den Behandling, der blev viist ved Begravelsernes Istandsættelse, kan sees i Ursins Viborg Beskrivelse pag. 132.

Den 1ste Juni 1774 var Kirken færdig og kostede omtrent 5000 Rdlr., deriblandt for Affattelse af Tegninger, Overslag m. v. 200 Rdlr.

Under 23de Juni 1776 indstillede Kirkeværgen, at Kirkens Ringmuur og Materialhuset istandsattes, hvorefter Stiftsøvrigheden d. 30te s. M. lod afholde Licitation over dette Arbeide, som blev tilslaaet Muurmester Abilskou for 90 Rdlr.

1787 befandtes Kirken at trænge til indvendig Reparation tilligemed Ringmuren og Materialhuset. Dette Arbeide blev ifølge Contract af 24de August med Kirkens Værge Conrector Kruse overdraget 2 af Byens Muurmestere for 300 Rdlr. Arbeidet synedes d. 16de Novbr. og blev befunden godt.

I Aaret 1795 ansaa Stiftsøvrigheden, Dhrr. Kammerherre, Stiftsbefalingsmand N. Sehested og Biskop Tetens, en Hovedreparation ved Domkirken for nødvendig. Der blev til den Ende affattet Overslag, dat. 11te Juli 1795, hvilket væsentligst omhandlede Muur- og Blytækkerarbeide, og en Licitation afholdt den 15de s. M. efter forudgaaet Bekjendtgjørelse i Viborg Samler og ved Trommeslag i Byens Gader. Licitationen afholdtes i Overværelse af Biskop Tetens og Kirkens Værge. Overslaget, som androg 4119 $\text{R} \text{ } 2 \text{ } \text{L}$ for Arbeide, Materialier, Stillads m. v., som Conditionerne fremlagdes og indeholdt i det Væsentligste: at Opraabet skeer separat først, at Entreprenuren stiller antagelig Caution, at Directionen forbeholder sig at forkaste eller antage det gjorte Bud, at Arbeidet skal være færdigt til Mikkelsdag 1797, at Entreprenuren skaffer sig alle dertil hørende Stilladser og Materialier sunde og gode og svarer til Aaret 1800. Derpaa blev

Muararbeidet . . opraabt for 563 $\text{R} \text{ } 2 \text{ } \text{L}$ „ β intet Bud,

Snedkerarbeidet	opraabt for	„	⊥ 3	⊥	„	β	intet	Bud,
Smedearbeidet	—	—	175	—	„	-	„	—
Tømmerarbeidet	—	—	20	—	„	-	„	—
Blytækkerarbeidet								
med Materialier	—	—	477	—	„	-	8	—

hvorpaa det Hele opraabtes samlet til et Beløbf 1135 ⊥ 5 ⊥ 8 β, uden at der blev gjort noget Bud. Det Hele blev med Tillæg af Materialier derpaa opraabt for 3423 ⊥ 4 ⊥, og efterat Bud og Underbud var skeet, blev Arbeidet tilslaaet 3 af Byens Muurmestere for den Sum 2680 ⊥, hvilket Bud blev approberet. Efter Overslaget skulde Blytaget paa begge Taarnene om-lægges, hvilket imidlertid ikke er skeet, uagtet der i Over-slaget var dertil beregnet 26 Skippund Bly. Paa begge Taar-nene blev dengang opsat 2 forgyldte Kobberkugler, som ko-stede Kirken 40 ⊥.

Ved Rescript af 19de Febr. 1796 blev det vedtaget, at enhver af Hovedkirkerne i Danmark skulde yde 1 ⊥ og Annexerne 4 ⊥ til Domkirken; som Følge heraf indkom:

fra Sjællands Stift	358	⊥	4	⊥	12	β
— Fyen og Langeland	175	—	5	-	„	-
— Lolland og Falster	80	—	4	-	2	-
— Ribe Stift	214	—	2	-	2	-
— Aarhus Stift	292	—	2	-	2	-
— Aalborg —	158	—	2	-	2	-
— Viborg —	176	—	„	-	„	-

ialt 1456 ⊥ 2 ⊥ 2 β

Den øvrige Pengeudgift blev taget af Kirkens ude-staaende Capitaler.

Det store vestre Vindue, som var paa Gavlen mellem Taarnene, blev udtaget 1791 og eftermuret, hvilket kostede Kirken 30 ⊥.

Af den om Kirkegaarden i ældre Tid værende Brand-muur stod indtil 1800 et Stykke fra Raadhuset til den Gaard ligeoverfor, som samme Aar blev solgt for 80 ⊥, og i dens Sted blev opført et Stakit, som kostede 190 ⊥. Dette Sta-akit blev nedbrudt 1811 og Kirkegaarden planeret, hvilket blev bortliciteret for 70 ⊥.

Nu henstod Kirken med de mindre aarlige Reparationer ind-til Aaret 1828, da Stiftsøvrigheden, Stiftsbefalingsmand Schiøn-heider og Biskop Bloch overlod Arbeidet til 2 af Byens Muur-

mestere. Samme Tid bleve Ligene optagne af Kryptkirken og uden nogen videre Orden omflyttede i Kirken og endeel førte ud paa Kirkegaarden. Krypten var inddeelt med Skillerum imellem Pillerne, disse Skillerum bleve nedbrudte og Stenene anvendte til Gulv. Det sydøstlige Capel eller Daes Capel, som før havde været Conventhuus, blev nedbrudt. Denne Bygning havde i Alderstid havt en egen Indgang paa østre Side og tjente indtil 1828 til Begravelser, Kjælderen tidligere for den Belovske Familie til Spøttrup og senere for Landsdommer Lerke til Lerkenfeldt, ligesom der til samme Tid var nedsat nogle af de sidste Biskopper, Gerner, Vildthagen, Wøldike, Rotbøll og Frue, og den øverste Afdeling for General Daae med Familie. Af Capellets Sten blev opført en Støttepille mod østre Side af Chorkirken til stor Vanzir for Kirken. Kirken blev udvendig istandsat ved Afpuvsning, Tagene eftersete og forbedrede, de paa Chorgavlene værende Snækkegavle ommurede, alle Murene malede og afpenslede, hvilket dog var af kort Varighed, og alle Gulvene omlagte. Den indvendige Reparation skete ifølge Licitation paa Raadhuset den 13de Marts 1835; paa Muurarbeidet skete intet Bud, hvorimod Snedkerarbeidet blev tilslaaet 2 Mestere heri Byen for 280 Rd. Denne Hovedreparation kostede ialt 4130 $\text{\$}$.

Kirken forfaldt nu mere og mere, Aar for Aar, 'saa at, hvis vedkommende Bestyrelse ikke var kommen den til Hjælp, vilde sandsynligt Kirken omsider have viist sig som en Ruin af en forhenværende Bygning.

Den 27de August 1862 ophørte Gudstjenesten i Kirken paa Grund af dens Brøstfældighed, og det blev nu besluttet at opreise den af sin Faldefærdighed til et smukt og varigt Tempel, som i sin Opførelse kan blive et Minde i Aarhundreder for den kommende Slægt.
